

šta to beše »mlada srpska proza«?

Sava Damjanov. »Šta to beše »mlada srpska proza«?, Književna zajednica Novog Sada, 1990.

uputstvo za zloupotrebu

milivoj nenin

Pada mi na pamet da bi na koricama knjige umesto izvoda iz recenzije trebalo napisati izvesna UPUTSTVA ZA UPOTREBU, u smislu kome se knjiga preporučuje, a kome ne. Na taj način bi se izbegla mnoga uzaludna čitanja, sprečile neželjene posledice, trgovački putnici ne bi gubili vreme... To **uputstvo** bi u najkraćim mogućim crtama, u jednoj rečenici najčešće, donosilo OPIS knjige, potom bi, što bi bio ključni deo tog uputstva ukazivalo na opasnost od pogrešne upotrebe; i naravno, to uputstvo bi ponekad ukazivalo i na izvesne specifičnosti knjige.

Takvo jedno uputstvo za upotrebu pokušaćemo da skiciramo za knjigu »Šta to beše »mlada srpska proza«?« Save Damjanova.

Predimo najpre na opis. Ovo je jedna od onih knjiga koju piše mlad kritičar koji njome promovise generaciju kojoj i sam pripada.

Otuda se ova knjiga **zabranjuje** svakoj drugoj generaciji. Ova knjiga se ne **preporučuje** ni onima koji misle da je literatura odraz stvar-

nosti. Ova knjiga je strogo zabranjena i onima koji u literaturi traže uzročno-posledični niz, motivisanost, psihološku realnost... Ovu knjigu nikako ne smeju uzimati u ruke ni oni koji traže istinu i smisao.

Ali, zato se ova knjiga **preporučuje** onima koji misle da je lakše dečijim lukom-igračkom nego ratničkim lukom pogoditi cilj. Preporučuje se takođe i onima koji znaju da je stvarnost odraz literature. Bilo bi dobro da ovu knjigu imaju u vidu svi oni koji su se okrenuli slobodi umesto kanonima i individualnom glasu umesto horskom pevanju. Knjiga je obavezna i svima onima kojima je igra jedini stvaralački princip...

Naravno da ovde još treba ukazati na napuštanje diskursa književne kritike i na izvesno prijanjanje uz prozu o kojoj se piše. Ono rušenje kanonizovanih književnih modela koje je ta proza počela, ovde se nastavlja. Kao da je Sava Damjanov prerušen prozni pisac koji pokušava da proširi govor književne kritike i pomeri našu utvrđenu sliku o tome šta je to knji-

ževna činjenica. (Na momente nam se učini— u tekstovima o Basari i Čurgus Kazimiru — da je u pitanju onaj isti Sava Damjanov koji je napisao knjigu »Kolači, obmane, nonsensi«).

Da li će ova knjiga biti čitana i ima li neki svoj **rok upotrebe**? Moguće je da će biti čitana kad njeni junaci Basara, Pisarev, Čurgus Kazimir postanu klasici. A oni će postati klasici čim čitalac bude spreman na to da se jedan isti lik pojavljuje pod različitim imenima, da se pojavljuje i nestaje u književnom delu isključivo u zavisnosti od svoje dobre volje.

Ali, i ako pomenuti pisci ne postanu klasici, u ovoj knjizi će sigurno biti čitani tekstovi u kojima Damjanov poseže za nekom vinaverovskom intonacijom, za igrom, parodijom, obrtima... Završimo kao optimisti: Kritika će biti čitana, ali sada ne kao u vreme »tiranije kritike« i Jovana Škerlića, već će se ovde videti prvenstveno radost čitanja. Kao da se Stanislav Vinaver ovom knjigom još jednom podsmehnuo svom protivniku.

□□□

književnost u pelenama

zoran derić

Na zametku jedne od histerija (ili istorija) književnosti mogla bi da stoji (čući ili leži) ova čika Borhesova rečenica/prepečenica: »Književnost započinje stihom i katkad joj trebaju čitava stoleća da otkrije mogućnosti proze«. Ovu izjavu od 100 gradni, mogli bismo malo razvodniti, zašeceriti, pa makar nas od brlje zabolela glava, jer će nas ovako boleti i glava i grlo i srce od mlade, neprevrele, nedopečene rečenice koja će ubrzo da usledi. Mlada srpska književnost još uvek je nedonošče, već deset godina u pelenama. Ne daju joj da odraste. Tepaju joj raznim imenima, jer pravim ne žele da je nazovu. A za oca joj se niko ne prihvata. majku joj znaju, Srpska Stvarnost-malo Proza. Čale bi joj mogao biti Književni eksperiment. Umešala se u tu vezu Forma, pa i Fantastika. Sumnjive su to veze (incestuzne), puno »nečiste krvi«, nije ni čudo što popovi ne žele da je krste, a vaspitači iz izdavačkih kuća ne dopuštaju da odraste. Ne sumnjam da bi se mnoge čate i književni historičari odrekli ove misli kao jeretičke. Iz moje perspektive ona je aksiom. Baš me briga što štucaju oni koji drugačije misle. Ja bih, a verujem i svi oni koji su u jaslicama »mlade srpske proze«, da im se što pre guze napuderišu, zamene pelene i, konačno, obuku duge gaće. Mislim da je vreme za Novu srpsku književnost ili Savremenu srpsku književnost. Bez obzira na šminku i puder, i što se Dame za godine ne pitaju, mnoge su već razmenile treću četvrtom decenijom života (i Smrti, koja ih svakodnevno trti).

Možda je lako sada, sa višegodišnje distance, i kada su priznata neka od već brojnih vanbračnih dela, primetiti kako ne liče više na Borhesa i Kortasara, kako nisu ni pljunuti Hermas, ni Kalvino. Srodstva sa Andrićem ili Crnjanskim, ili, još bliže, sa Pekićem, Kišom, Kovačom i Pavićem — to je već nešto o čemu bismo mogli pričati, u poverenju, uz kafu ili čaj, dok ne predemo na nešto jače i veće količine koje brišu sve razlike, ali i sličnosti. Ali nije bilo ni lako ni jednostavno srkati iz istog čan-ska, tu bezimenu čorbu, kao što je to činio, pored ostalih, koje ćemo kad za to dode trenutak

sve pomenuti, gospodin Sava Damjanov ili njegov alter-ego Koder fon Damjanenko.

A sada ćemo knjigu koja je pred nama raspupusati na poglavlja, celine i pojedinačne tekstove, kako bismo je lakše pročitali i razumeli, dabome.

U naslovu je znak pitanja: ŠTA TO BEŠE »MLADA SRPSKA PROZA«? Iako izražen u upitnom obliku, ovaj naslov, kao i knjiga u najvećem broju svojih 135 stranica, ne sumnja u postojanje književnosti pod takvom odrednicom. Pod njom se, kao pod majčinskom suknjom, kao pilici pod kvočkom, skrivala i grejala (ozbiljniji bi rekli prepoznavala, okupljala i imenovala) nova književna generacija. Ali — »to beše«. A sad ćemo videti »šta«.

Prešaćemo UVODNU NAPOMENU. Nije me dirnulo priznanje da knjiga nije zamišljena kao Knjiga, sa čvrstim konceptom, već da je slučajna zbirka kritika i eseja. Ako mu se i omaklo, onda mu se dobro omiče, jer je napravio iz-yan-redno delo.

Sad smo u PRED-IGRI. Ovo je tek mali prst za one koje je najarcala Mlada Srpska Proza. Tekst, koji se zalaže ZA UNIVERZALNO SHVATANJE KNJIŽEVNOSTI, prvi put je objavljen 1979. godine. Okoliši, kako imamo Lepu književnost, ali ne i dovoljno Atraktivnu, da bi se za nju lepili Pravi momci. Prave momke, tj. njihove poetičke konstante upoznaćemo tek u sledećem poglavlju, IN MEDIAS RES. Pre toga, malo zavodenja, i isti momci razapeti između intencija, potencija i ostvarenja. Upućivanje na »formalnu strukturu« teksta.

Originalno udvaranje Književnosti, po Damjanovljevoj kritičarskoj top-listi, imaju: Miodrag Vuković, svodivši istu na »Krug«, odnosno »Sobu«; David Albahari, opisavši je kao Smrt, a potom je cinkareći, kao da mi ne znamo šta je to »mala smrt«; do večnog nebeta se uzdigao i Velimir Čurgus Kazimir, »baksuz i popravljajač«; izvoru slasti se obratio i Nemanja Mitrović, jezički suptilan; Slobodan Radošević još uvek je u »Kući učitelja«; Sreten Ugrčić se upoznao sa veštinom i tvrdi kako je to »Nepo-novljivo, neponovljivo«; 23 stranice je pokuša-

vao da strefi afričkog pingvina, tj. Svetislava Basaru, što nije nimalo lako, jer se isti već prostire na nekoliko kontinenata/knjiga; tu je i jedan vrlo ozbiljan tekst o Mihajlu-Miki Pantiću, »memoarsko-esejistički pastiš«; Franja Petrino- vić je prosto opsenio svojim književnim tkivom, a Đorđe Pisarev je u knjigu uveo čitav Narod lutaka; za Beogradsku manufakturu snova, njen Statut i Almanah, »Tekst je san, ali i san je tekst«, primećuje Sava-mudra glava; Vladimir Pištalo je nastupio kao Korto Malteze, a Predrag Marković vrlo otmeno, reklo-bi-se »duševno«; ljubavima Mlade Srpske Proze bavio se Dobrovoje Stanojević, vrlo formalno, ne ulazeći u intimnosti i pikanterije; Mihajlo Pantić je proučavao neke druge sindrome, malo starijih dama, srpske i hrvatske proze.

Autentične pristupe dotičnoj Dami poseduju i još nekoliko Momaka, kojima, na žalost, Damjanov nije stigao da posveti odgovarajuću tekstualnu pažnju, ali je zabeležio njihova imena, naslove knjiga i druge neophodne podatke: Radoslav Petković je, tako, vešt u montaži (filmskih) atrakcija; Milenku Pajiću se sve to »jednostavno događa«, a za »Nove biografije« poseduje odgovarajući koncept, vrlo uspešan; Miroslav Toholj se afirmisao kao »Gospodar srca«, a Aleksandar Jerkov kao »Gospodar priča« ali i »podanik teksta«.

Knjiga gospodina Damjanova ima i KRAJ. On počinje na 117. stranici subjektivnim prilogom za biografiju »mlade srpske proze«, a nastavlja se na 127. stranici, najpre pitanjem: »Kuda ide postmoderna proza«? pa zaključkom da je sve to svojevrsna »Božanstvena komedija«. KRAJ započinje konstatacijom da sve ima svoj »vek trajanja«, pa i upotreba termina »mlada srpska proza«. Ono što je u početku isticano kao »zajedničko poetičko jezgro« razbijeno je kao nuklearna čestica u individualnim procesima koji su započeli pre deset godina. O tome svedoče i knjige kojih je, sad već, dobra gomila. Inovacija je, opšte uzev, jedino što je ostalo kao zajednička karakteristika istupanja (frontalnog i pojedinačnog) tih Momaka iz Mraka novije književnosti. Iako je još rano za